

λειών πρὸς ἐκμετάλλευσιν, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν καὶ αἱ σχέσεις ἐπιχειρηματιῶν καὶ ἐργαζομένων μὲ παράθεσιν ἐνδιαφερόντων στοιχείων διὰ τὴν προέλευσιν καὶ τὸν τρόπον διαβίωσης τῶν ἐργατῶν ἐξορύξεως. Ἐν συνεχείᾳ παρέχονται στοιχεῖα διὰ τὴν μεταλλευτικὴν παραγωγὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν νεωτέραν περίοδον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὄρυχείων.

Τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια συνδέονται ἰδιαίτερος μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηναίων. Τοιουτοτρόπως μὲ πυκνὴν ἀναφορὰν εἰς κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων τεκμηριώνεται ἡ συμβολὴ τῶν προσόδων τοῦ Λαυρίου εἰς τὴν ναυπήγησιν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου, διὰ τοῦ ὁποῖου αἱ Ἀθηναὶ κατέστησαν ἰσχυρὰ δύναμις, προμαχήσασα καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Πανελλήνων, καὶ τὴν δόξαν πνευματικὴν ἀκμὴν καὶ ἀκτινοβολίαν τῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Παραρρηγόπουλον, «οὐ μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐπρώτευσεν, ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου». Τὸ ἔργον κατακλείεται μὲ στοιχεῖα διὰ τὴν Ἀττικὴν-Δηλιακὴν συμμαχίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν Ἀθηναίων, παρατίθεται δὲ καὶ ἐκτενὴς βιβλιογραφία (ἑλληνικὴ καὶ ξένη).

Ἡ ἔκδοσις εἶναι καλαισθητὸς καὶ ἄκρως ἐπιμελημένη, ἡ παράθεσις δ' εἰκόνων, χαρτῶν καὶ ἄλλου ἐποπτικοῦ ὕλικου καθιστᾷ τὴν μελέτην τοῦ βιβλίου ἐπιτερπῆ καὶ περισσότερον οἰκοδομητικὴν. Ὁ σ. διὰ τοῦ ἔργου του τούτου κατέδειξε τὰς δυνατότητάς του διὰ τὴν ἐπιτυχή ἀντιμετώπισιν καὶ ἐξειδικευμένων θεμάτων μὲ μεθοδικότητα καὶ ἐπιστημονοσύνην, ἱκανὴν νὰ προάγῃ τὴν ἔρευναν καὶ νὰ ἱκανοποιῇ τοὺς εἰδικούς, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται καὶ ἀπὸ τὰ διαφέροντα εὐρύτερου κύκλου ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν ἀρχαιογνωσίαν καὶ τὴν ὑπεύθυνον ἐνημέρωσιν τῶν διὰ νεώτερα κοινωνικὰ προβλήματα. Συγχαίροντες τὸν φίλον κ. Ἰωάννην Ζοῦμπον διὰ τὴν νέαν ταύτην προσφορὰν του εὐχόμεθα γόνιμον τὴν συνέχισιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ἔργου.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΩΝ. ΒΛΑΧΟΣ

Ἰωάννου Ἀχ. Μπάρμπα, Θουκυδίδη, Δημηγορίες Κλέωνα καὶ Διοδότου. Ἐπεξεργασία ἐρμηνευτικῆ, λογικῆ καὶ αἰσθητικῆ. Ἐκδόσεις Κωνσταντινίδη. Θεσσαλονίκη 1979. Σελ. 221.

Ἡ ἐξιστόρησις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν ἀνεξάντλητος πηγὴ ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ἐρευνητὰς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς δημηγορίας ἰδίως, καταλαμβάνουσας σημαντικὸν τμήμα τοῦ ὅλου ἔργου*, συμπεκνοῦται ἡ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ περὶ τῶν ἀτόμων τῆς πολιτείας καὶ ὡς φορέων καὶ περιπαθῶν ὑπηρετῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦνται ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην, διὰ νὰ κατισχύσῃ τελικῶς, κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, ἡ ἰδέα τοῦ συμφέροντος. Κλασικὸν παράδειγμα, αἱ ἐνώπιον τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκκλησίας δημηγορίαι τοῦ Κλέωνος καὶ τοῦ Διοδότου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν Μιτυληναίων κατὰ τὸ δ' ἔτος τοῦ πολέμου. Ὁ Ἰ. Μπάρμπας μελετᾷ ἐξαντλητικῶς τὰς δύο δημηγορίας: μετὰ σύντομον εἰσαγωγὴν περὶ τοῦ ἐν γένει χαρακτήρος τῶν δημηγοριῶν καὶ τῶν δύο πρωταγωνιστῶν, Κλέωνος καὶ Διοδότου, ἀκολουθεῖ τὸ ἀρχαῖον κείμενον τῶν δύο δημηγοριῶν συνοδευόμενον ὑπὸ νεοελληνικῆς μεταφράσεως, ἐπιτάσσονται δὲ μακρᾶι ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις ἐπὶ ἐκάστης τούτων. Δι' ὅλης τῆς ἐπεξεργασίας εἶναι

έμφανές ότι ο συγγραφέας έχει κατά νουν τον διδάσκοντα εν τῇ τάξει, τοῦ ὁποῦ τὰς ἀνάγκας ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ, μὴ περιοριζόμενος ἀπλῶς εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν γλωσσικῶν (γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν) δυσχερειῶν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ προβαίνων εἰς αἰσθητικὴν αὐτοῦ ἀξιολόγησιν — τὸ ἀποκορύφωμα ἄλλως πάσης ἐρμηνευτικῆς προσπαθείας. Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἐν τέλει ἐπιτασσόμενον παράρτημα, τὸ ὁποῖον περιέχει ὑποδειγματικὰς ἀσκήσεις καὶ ἐρωτήσεις πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ κειμένου. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ συγγραφέας, ὀρθότατα δέ, παρεμβάλλει ἀσκήσεις μετατροπῆς νεοελληνικῶν φράσεων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἰδίωμα ἢ ἀσκήσεις περιληπτικῆς ἀποδόσεως τῶν κεφαλαίων εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ πάλιν ἰδίωμα. Διὰ τῶν ἀσκήσεων ὁ μαθητὴς βοηθεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς οὐσιαστικωτέραν πρὸς τὸ ἐρμηνευόμενον κείμενον ἐπικοινωνίαν, ἐφόσον ὁ νοῦς του παύει νὰ ἐργάζεται δουρικῶς, μηχανικῶς καὶ ἀνιαρῶς, εὐρίσκειται δὲ πάντοτε ἐν ἐγρηγόρσει, σκέπτεται, κεντρίζεται νὰ παραγάγῃ κάτι τὸ νέον. Παρατηρῶ μόνον ὅτι μεταξὺ τῶν ἀσκήσεων δὲν περιλαμβάνονται ἀσκήσεις ἀναγνώσεως καὶ ἀπομνημονεύσεως περικοπῶν τοῦ διδασκομένου κειμένου: τὴν σημασίαν τοιούτων ἀσκήσεων εἶχεν ἐπισημάνει πρὸ πολλῶν ἐτῶν καλὸς φιλόλογος, ὁ Ἀλέξανδρος Γ. Σαρῆς, ἰδίως διὰ τοῦ πονήματός του, *Ἔς βοηθήσωμεν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά* (Ἀθῆναι 1950) — πονήματος, ἃς σημειωθῆ, λίαν ἐπικαίρου, παρὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα, καὶ μεστοῦ εἰς σοφὰς ὑποδείξεις πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀδιεξόδου εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Τὸ βιβλίον τοῦ Ι. Μπάρμπα, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ ἴδιος (σελ. 3), ἀποτελεῖ «παρόρμησι καὶ ἀφετηρία γιὰ μιὰ προσωπικὴ δημιουργία» τοῦ διδάσκοντος, εὐρισκομένου ἐνώπιον ἀπαιτητικῶ κειμένου καὶ ὀφείλοντος νὰ μεσολαβῆσῃ μεταξὺ τοῦ κειμένου καὶ τῶν διδασκομένων αὐτὸ μαθητῶν του. Ὁ συγγραφέας ἐπετέλεσε χρήσιμον ἔργον καὶ εἶναι ἄξιος πολλοῦ ἐπαίνου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

*Ὁ συγγραφέας ἀναφέρει (σελ. 7) ὅτι «οἱ δημηγορίες... καλύπτουν πάνω ἀπὸ τὸ ἓνα πέμπτο ὅλου τοῦ ἔργου (περνοῦν τίς σαράντα)», ἀκολουθῶν προφανῶς εἰς γνώμας παλαιότερων λογίων, ὡς τοῦ F. Blass (*Die attische Beredsamkeit*) καὶ τοῦ R. Jebb, οἱ ὅποιοι, παραλείποντες τοὺς εἰς πλάγιον λόγον ἐκπεφρασμένους, ὑπελόγιζον μόνον τοὺς εἰς εὐθὺν λόγον. Ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν οἱ λόγοι συμποσοῦνται εἰς 141. Βλ. W. C. West II, «*The speeches in Thucydides. A description and listing*», εἰς τὸν τόμον *The speeches in Thucydides. A collection of original studies with a bibliography* edited by P. A. Stadter, Chapel Hill 1973, σελ. 3-15. Ἐπίσης βλ. K. J. Dover, *Thucydides* («*Greece and Rome*» new surveys in classics No. 7), Oxford 1973, σελ. 21-27.

Ἰωάννης Ἀχ. Μπάρμπα. *Σκημικὴ παρουσία τῶν ὑπηρετικῶν προσώπων στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγωδία.* Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ. Θεσσαλονίκη 1984. Σελ. 238.

Ἡ μελέτη, διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ τοῦ συγγραφέως ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, ἐρευνᾷ τὸ θέμα τῆς ἐπὶ σκημικῆς παρουσίας τῶν ὑπηρετικῶν προσώπων (τροφῶν, παιδαγωγῶν, πρεσβυτῶν, θεραπαινῶν, θεραπόντων, φυλάκων, βουκόλων, οἰκετῶν καὶ βαρβάρων δούλων) εἰς τὰ ἔργα τῶν τριῶν μεγάλων Ἑλλήνων τραγικῶν. Ὁ συγγραφέας παρακολουθεῖ καὶ σχολιάζει διὰ μακρῶν τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν λόγῳ προσώπων καὶ συνάγει τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα. Ὁ σχολιασμός, ὁσάκις εἶναι χρήσιμος, στερεεῖται πρωτοτυπίας, τοῦ συγ-